

S. Pável Judit tárlatvezetése a Savaria Múzeum „Valaki ránk üzent” című kiállításában

Kedves Barátaim – Barátai a Múzeumnak és Pável Ágostonnak! Szeretettel köszöntök mindenkit, aki eljött erre a tárlatvezetésre! Távollétében is köszöntöm a Házigazdát: dr. Nagy Zoltán megyei múzeumigazgató urat, aki felkarolta ezt a kiállítást és helyet biztosított a számára, és most egyéb elfoglaltságai miatt nem lehet köztünk. Köszöntöm a kiállítás megrendezőit: Mukicsné Kozár Máriát és Illés Pétert, akik szívbeli szorgalommal és gondoskodással állították össze az anyagot és köszöntöm Tóth Kálmánt, a Vasi Múzeumbarát Egylet titkárát, lelkes szervező és a kivitelezést segítő munkájáért.

Édesapám 65 éve meghalt – kedves Barátaink között talán senki sincs, aki személyesen ismerte volna őt. Igaza lett Weöres Sándor jóslatának, aki halálának 10. évfordulójára gyermeki-baráti hangú versében ezt írta: „*Szombathely földje csontodat rejti, híredet soha el nem takarja.*” (Egybegyűjtött Írások II. 60.)

Pável Ágoston halála után 3 évvel jelent meg az első Emlékkönyv munkásságáról, amelyben a még a friss megdöbbenés gyászával emlegetik tudományos munkásságát egyetemi tanár barátai: Novák Vilko, Banner János, munkatársai a szerkesztésben és a könyvtárban: Vargha László, Fáy Ervin, magyar irodalom tanítását a tanítvány Szemző Magda, költészetét a költőbarát Székely László. Legszemélyesebben azonban versei és a fiatal költők, Weöres Sándor és Gazdag Erzszi méltatják emberi, zsigereiben is igazi kultúrpolitikus magatartását.

Ez a mostani kiállítás talán abban hasonlít erre az első megemlékezésre, hogy a gazdag és színvonalas tudományos értékelések után, most újra, 65 évvel később is személyes közelségbe hozza Pável Ágostont. Azt hiszem, hogy ezért is volt Mária ötlete a „*Valaki ránk üzent*” titulus a meghívóra. Apámnak ugyanis van egy költeménye, amelyet „minden atyámfiaának”, tehát nekünk, a barátoknak is ajánlott, és ennek is hasonló a címe. Ezek a táblákon és a személyes tárgyakon, fényképeken keresztül üzen nekünk is és kitárulkozik egy gazdag, alkotó élet, egy melegszívű költői lélek.

Az 1. és a 4. táblán bemutatjuk azt a környezetet, amelyből származott Édesapám. Vas megye déli csücskén, Vashidegkúton született. Komoly apja evangélikus vallású, fejkendő édesanyja buzgó katolikus volt. A falu, amelyben felnőtt, háromnyelvű, anyanyelve szlovén. Az ország Magyar-, a Monarchián belül. Katonaidejét még a közös hadseregben kellett letöltenie. A legközelebbi város az osztrák Radkersburg. A falusi szabó és gazdálkodó 9 gyermeket nevelt fel – és szinte a semmiből mégis kitanult, diplomát szerzett öt gyermeke. Apám a budapesti bölcsészeten, Alfonz a torinói teológián, a három leány pedig a gráci iskolanővéreknél lett tanító, illetve matematika-fizika szakos tanárnő. Az első világháborút lezáró békediktátum szétrobbantotta a családot – ezen időszak a vázlatát a 4. táblán láthatjuk. A szülők akkor már Radkersburgban éltek, így Ausztriához kerültek. A lányok szlovén falvakban, városban akartak tanítani, úgyszintén szaléziánus testvérük, ezért ők Jugoszláviába kerültek. Apám pedig magyar-latin szakos diplomájával és magyar feleségével Magyarországon maradt. Szeretem Apámnak azt a versét, amelynek címe: „*Ki méri fel e végtelen keservet...?*” Ebből értettem meg a soha nem szűnő lelki bánatát elvesztett szülőföldje iránt:

*Ki méri fel e végtelen keservet / Kdo bo izmeril brezmejno bridkost
a régi fejfák s új mesgyék tövén?
S ki érzi meg, ki érzi, hogy*

*országhatárokon vigyázó oszlopok csak
egymás felé kívánczó
testvérek és embertestvérek
kinyujtott, esdő, dermedt tagjai?
Ki méri fel e végtelen keservet,
elszakított testvérek bánatát?*

Szülőfaluja, a mai Szlovéniai Cankova nagyon büszke belőle felnövekedett fiára. A küzdelmes élet, szüleinek fáradhatatlan szorgalma, a sokszínű környezet benne is kemény tartást nevelt. Mint legidősebb fiút, az ősi szokás szerint, az iskola felügyelője, Borovnyák plébános nem engedte otthon maradni, hanem szüleit rábeszélte tehetségének kibontakoztatására. Így került a szentgotthárdi, majd a szombathelyi premontrei gimnáziumba és azután a budapesti egyetemre. Több képen láthatjuk iskolai emlékeit. Egyetemi indexének azt az oldalát mutattuk be, amely tudásszomjáról és szorgalmáról tanúskodik. Ő – mint magyar-latin szakos tanár egyetemi hallgató, kizárólag érdeklődésből vette fel kötelező tanulmányai mellé a szerb-, horvát-, orosz, sőt a lengyel nyelvi tanulmányokat a 7–8 féleven keresztül. Ezekből a tárgyakból is mindenkor kitűnően vizsgázott, különösen Asbóth professzorral alakult ki szorosabb tudományos kapcsolata.

A következő táblán már kezdő tanári pályájáról mutatunk emlékeket. Gyakorló tanári évét Budapesten töltötte. Első kinevezését a tordai állami főgimnáziumba 1911-ben – száz évvel ezelőtt – kapta. Két szép évet töltött itt. Nyári szabadsága idején megismerkedett Anyámmal Vashidegkúton. Ezután írta és festette Tordáról azt a régi kedves krónikás írást, amelyet a tárlóban lehet látni: „Az Aranyos partjáról a Rába partjára”, Szentgotthárdra, ahol Anyám élt. Anyámat szülei nem engedték volna el Erdélybe, ezért kérte Apám a Dunántúlra való áthelyezését. Így került 1913-ban Dombóvárra. Egy tanítási évet tudott itt nyugodtan eltölteni. 1914 júniusában összeházasodtak, de amint kitört az első világháború, Apámat azonnal behívták frontszolgálatra. Nagyon nehéz évek következtek ezután az életükben. A világháborús lövészárkok és a hadikórház képei Anyám testvéreinek a hagyatékából származnak. Apám sebesülése és rokkantsága miatt a pozsonyi hadbíróságra lett beosztva katonai szolgálatra tolmácsként. Ebből az időből származik az a kis orosz nyelvkönyv, amelyet szolgálat közben írt és Bécsben adtak ki. Dombóvárra csak a háború végén tudott visszamenni feleségével és a közben született iker fiaival. Nem akartak ott maradni, a polgári kormány és a kömmün is csak csalódásokat hozott, az ikerk megbetegedtek és egymás után meghaltak. Folyton kérte az áthelyezését Dombóvárról. Valóságos megváltás volt mindkettőjük számára 1920-ban a szombathelyi kinevezés. Dombóvárról egyetlen szép emléküik maradt: Anyám képe a szemközti falon, amelyet Apám rajztanár kollegája festett. Majd évekkel később 1934-ben Illyés Gyula barátsága, aki szeretettel emlékezett rá, mint tanárára. Dedikált könyvének szövege erre utal az utolsó tárlóban: „A régi tanítvány az új barátoknak.”

A következő táblák képei és a tárlók darabjai már mind annak a 25 évnek az emlékei, amelyekről talán már többet tudnak a Múzeumbarátok is. 1924-ben vállalta el a mai Berzsenyi Dániel Könyvtár rendbehozatalát a múzeumban, amelyet 14 hónapi fanatikus munkával varázsolt használhatóvá. Az általa összeállított „Címjegyzék”, majd az első „Gyarapodás” képe látható a táblán. 1928-tól elvállalta a múzeum vezetését az állandóan Kőszegen tartózkodó Miske Kálmán igazgató mellett. Vezeti a néprajzi tárat is. Gyűjtéseinek színhelyeiről a néprajzi tár dolgozói készítettek térképet – ott látható a sarokban – de az általa gyűjtött értékes és érdekes tárgyakból is láthatunk kiállított darabokat. A múzeum fenntartóival, az anyagi gondokkal sokat küszködött Apám, amiről én is csak az írásokból

szereztem tudomást. Kései utóda, dr. Nagy Zoltán jól ismeri ezeket az éveket, ezért is igen jól esett, mikor a megnyitón megemlékezett róla. Ezek a múzeumvezetési évek azonban nem csak gondokban teltek el. Voltak máig ható, nagyszerű kezdeményezések. A jobb oldali tárlóban ezek közül kettőnek láthatjuk dokumentumát. 1936-ban megszervezte itt a múzeumban Smidt Lajos első nyilvános kiállítását hadtörténeti anyagából. Ugyanebben a tárlóban látható Mikes János püspök levele, aki létrehozta az első egyházmegyei műemlékvédő bizottságot, és ennek tagságára kérte fel Pável Ágostont. Ezekben az években bővítette a helyi teológia épületét Géfin Gyula, Apám legközelebbi barátja és munkatársa és fedezte fel a római épületek maradványait. Mivel a múzeumnak nem volt régésze az ősrégész Miske Kálmánon kívül, azért kérték fel a debreceni Paulovics István professzort az ásatások vezetésére. A múzeumfalú részletes tervének első, hivatalos felvetését 1940-ben egy alispáni értekezleten Apám jelentette be. Bár a kiállításon nem mutattuk be azokat az emléktáblákat, amelyeket Apám mindig a Vasi Szemle álarca mögé bújva hozott létre, de most itt a Múzeumbarátok között megemlékezem ezekről is, hiszen a Vasi Szemle is az MBE szüleménye volt.

A két utolsó tábla és a tárló tartalmazza Pável Ágoston. fordítói, költői, irodalomközvetítői tevékenységének néhány emlékét a szlovén Cankartól az Erdélyi Szépmíves Céhig. Aki végignézi ezt a kiállítást, az megérti, hogy miért írta magáról Apám egyik versében azt, hogy: *„Én vagyok az ezerszárnyú ember”* – és egy másik versében azt, hogy: *„A csodák ideleln születnek az emberszíveknek száztitkú redői között.”*

Köszönöm a figyelmüket!

Szombathely, 2011. április 7.

S. Pável Judit